

doi: 10.15388/Baltistica.57.2.2501

PAUL GARDE
(1926 12 18–2021 07 27)

Baigiantis 2021 metų vasaros karščiams Lietuvos baltistus, ypač akcentologijos tyrėjus, pasiekė skaudi žinia – liepos 27 d. eidamas 95-uosius metus mirė Paulis Garde’as, Provanso universiteto (Prancūzija) profesorius emeritas, pasaulinio garso lingvistas, akcentologijos metras, slavų kalbų ir kultūrų specialistas. Baigęs klasikinių kalbų ir slavistikos studijas Monpeljė (Montpellier) ir Strasbūro (Strasbourg) universitetuose ir 1963 m. apgynęs daktaro disertaciją iš rusų kalbos gramatikos¹, nuo 1964 iki 1989 m. buvo slavistikos profesorius Provanso universitete². Universitetinės karjeros pradžioje atsidėjo teorinei akcentologijai. Posūkį į šią sritį, kaip pats neseniai yra prisipažinęs, paskatino rusų kalbos žodžių kirčiavimo sunkumai, su kuriais susidūrė ir suko galvą, kaip juos įveikti dar būdamas studentas³. 1968 m. pasirodo pamatinis teorinis jo veikalas

*L’accent*⁴, sulaukęs šešių recenzijų ir padėjęs pagrindus funkciniam požiūriui į kirtį, kuris žodyje sudarąs kontrastą tarp vieno skiemens ir visų kitų skiemenų. P. Garde’o išstobulinta morfologinės akcentologijos koncepcija⁵ naudojosi ir

¹ Žr. Paul Garde, *L’emploi du conditionnel et de la particule by en russe*, Aix-en-Provence: Ophrys, 1963.

² Yra dėstęs ir Jeilo, Kolumbijos bei Ženevos universitetuose.

³ Žr. P[ol’] Gard, *Udarenie*, Sankt-Peterburg: Filologičeskij fakul’tet SPBU, 2015, 10.

⁴ Paul Garde, *L’accent*, Paris: Presses universitaires de France, 1968.

⁵ Plačiau apie tai žr.: Werner Lehfeldt, Zur Entwicklung und zum gegenwertigen Stand der morphologischen Akzentologiekonzeption, *Die Welt der Slaven* 28(1), 1983, 88–109; Idem, Zur Behandlung des Flexionsakzents in der „Grammaire russe“ von Paul Garde, *Die Welt der Slaven* 27(2), 1982, 321–332; Vy-

ją plėtojo daugelis laisvojo kirčio kalbų kirčiavimo sistemos tyrėjų, tarp jų – baltistai Aleksas Girdenis, akademinėse gramatikose aprašęs lietuvių kalbos kirčiavimo sistemos pagrindinius bruožus⁶, šių eilučių autorius, paskelbęs monografiją apie bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimo sistemą⁷, ir Vytautas Rinkevičius, ištyręs prūsų kalbos kirčiavimą⁸. Retas atvejis, kai viena iš didžiųjų Eu-

---

tautas Rinkevičius, Kai kurie teoriniai morfologinės akcentologijos koncepcijos aspektai, *Baltistica* 45(1), 2010, 9–43; Bonifacas Stundžia, *Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistema*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 1995, 5–9; Idem, Dominance as an accentual (prosodic) property of morphemes, in Vytautas Rinkevičius (ed.), *Proceedings of the 6th International Workshop on Balto-Slavic Accentology* (= *Baltistica* 7 priedas), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, 255–262.

⁶ Žr. Vytautas Ambrazas (red.), *Grammatika litovskogo jazyka*, Vilnius: Mokslas, 1985, 61–68; Idem (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: 1994, 49–53; Idem (red.), *Lithuanian Grammar*, Vilnius: Baltos lankos, 1997, 77–83. A. Girdenis taip pat išvertė ir pakomentavo šio P. Garde'o veikalo skyrių apie lietuvių kalbos kirčiavimo sistemą, žr. *Kalbotyra* 22(1), 1971, 93–96.

⁷ Žr. Bonifacas Stundžia, *Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistema*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 1995.

⁸ Žr., pvz., Vytautas Rinkevičius, *Prūsų kalbos kirčiavimo sistema*, Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.

ropos kalbų parašytas veikalas būtų išverstas į keturias kalbas – ispanų, italų (1972), kroatų (1993)⁹ ir rusų (2015, žr. išn. 3). Taip pat nedažnai pasitaiko, kad beveik po pusšimčio metų pats autorius parengtų naują savo mokslinio veikalo leidimą. Taip atsitiko su P. Garde'o monografija *L'accent*, antrąkart išleista 2013 m. Limožo leidyklos Lambert-Lucas¹⁰.

Sulaukęs palankių kirčio teorijos vertinimų, P. Garde'as išmėgina jėgas diachroninės akcentologijos baruose. Praėjus aštuoneriems metams nuo *L'accent* pasirodymo, dienos šviesą išvysta dviejų dalių monografija, skirta slavų kalbų kirčiavimo sistemos raidos tyrimui¹¹. Šiuo veikalu vienaip ar kitaip rėmėsi vėlesni slavų ir baltų kalbų

---

⁹ Paul Garde, *El acento*, Buenos Aires: Editorial universitaria de Buenos Aires, 1972; Idem, *Introduzione ad una teoria dell'accento*, Roma: Officina Edizioni, 1972; Idem, *Naglasak*, Zagreb: Školska knjiga, 1993.

¹⁰ Plačiau apie antrąjį leidimą ir jo aplinkybes žr. Bonifacas Stundžia (rec.), *Baltistica* 50(2), 2015, 357–361. Šis leidimas, deja, išėjo skubotai, su klaidomis, netikslumais, prastos kokybės dalykine rodykle, tad naujausiu, pagrindiniu *L'accent* variantu laikytinas autorizuotas rusiškas vertimas (žr. išn. 3), prie kurio P. Garde'as daug dirbo (Aleksejaus Andronovo, vieno iš šio vertimo rengėjų, asmeninė informacija).

¹¹ Žr. Paul Garde, *Histoire de l'accentuation slave* 1–2, Paris: Institut d'études slaves, 1976.

kirčiavimo istorijos tyrėjai. Po to jis vėl grįžta į sinchronijos valdas ir slavistus bei morfo(no)logijos specialistus nustebina nauju veikalu. Tai rusų kalbos fonologijos ir morfologijos studija¹², kurioje autorius, be kita ko, atnaujinu savo morfologinės akcentologijos koncepciją¹³. Atidavęs keliolika aktyvių mokslinio gyvenimo metų akcentologijai (be minėtų stambių veikalų, paskelbta ir pluoštas straipsnių¹⁴), P. Garde'as dau-

---

¹² Žr. Paul Garde, *Grammaire russe 1: Phonologie, morphologie*, Paris: Institut d'études slaves, 1980. Antrąją šios gramatikos dalį gerokai vėliau parašė kitas slavistas, žr. Robert Roudet, *Grammaire russe 2: Syntaxe*, Paris: Institut d'études slaves, 2016 (už nuorodą dėkingas A. Andronovui).

¹³ Dėl to žr. 5 išnašoje nurodytą literatūrą.

¹⁴ Kaip svarbesni minėtini šie P. Garde'o straipsniai: Accentuation et morphologie, *La linguistique* 2, 1965, 25–39 (= Paul Garde, *Le mot, l'accent, la phrase. Études de linguistique slave et générale*, Paris: Institut d'études slaves, 2006, 85–93); Les propriétés accentuelles des morphèmes serbo-croates, *Scando-Slavica* 12, 1966, 152–172 (= Paul Garde, *Le mot...* 118–130); Principes de description synchronique des faits d'accent, in *Phonologie der Gegenwart* (= *Wiener slavistische Jahrbuch*, Ergänzungsband 6), Wien: Böhlau, 1967, 32–45; Contraste accentuel et contraste intonational, *Word* 23(1–2), 1967, 187–195 (= Paul Garde, *Le mot...* 94–99); L'évolution de l'accent russe: quelques tendances, *Cahiers de lin-*

gusia rašė rusų kalbos morfologijos ir sintaksės klausimais, išvertė ir išleido Fiodoro Tiutčevo, XIX a. rusų poeto ir diplomato, poezijos knygą, o po 1990-ųjų nirte paniro į Balkanų šalių politikos, visuomenės ir kultūros virsmą. Per Jugoslavijos griūtį, karą Kroatijoje P. Garde'as spaudoje objektyviai analizavo konfliktų priežastis. Jis buvo tarp tų prancūzų intelektualų, kurie 1995 m. kreipėsi į prezidentą Jacques'ą Chiracą dėl karinio įsikišimo į konfliktą Bosnijoje ir Hercegovinoje. Buvusios Jugoslavijos kraštų politikos ir kultūros tematika parašyta daug straipsnių, penkios knygos (keturios jų išverstos į kitas kalbas)¹⁵.

Iš trumpos P. Garde'o mokslinės biografijos matyti nepaprastai platus tyrėjo interesai – lingvistika (prozodijos, morfologijos, sintaksės problemos), filologija (poezijos vertimai ir kt.), politikos ir kultūros istorija (Balkanų kraštų visuomeninės-politinės ir kultūrinės pervartos analizė).

---

guistique, d'orientalisme et de slavistique 3–4, 1974, 71–91 (= Paul Garde, *Le mot...* 147–157); Modèle de description de l'accent russe, *Bulletin de la société de linguistique de Paris* 73, 1978, 367–400 (= Paul Garde, *Le mot...* 158–176).

¹⁵ Pvz.: Paul Garde, *Vie et mort de la Yougoslavie*, Paris: Fayard, 1992; Idem, *Les Balkans*, Paris: Flammarion, 1994; Idem, *Fin de siècle dans les Balkans*, Paris: Odile Jacob, 2001. P. Garde'o publikacijų iki 2006 m. bibliografiją žr. jo straipsnių rinktinėje: Paul Garde, *Le mot...* 455–469.

Nors po 1980-ųjų metų P. Garde'as atitrūko nuo akcentologijos, vis dėlto pamėgta sritis jo dėmesio retkarčiais sulaukdavo. Paskelbtas didelis straipsnis apie serbų ir kroatų kalbų veiksmožųjų kirčio bisinchroninę analizę¹⁶ (tai tokie atvejai, kai afiksinės morfemos turi alternatyvių akcentinių savybių), dar viena kita publikacija ir, žinoma, atnaujintas *L'accent* leidimas. Pirmąjį šio amžiaus dešimtmetį P. Garde'as dukart skaitė pranešimus tarptautinėse baltų ir slavų kalbų akcentologijos konferencijose: 2008 m. Šeibse (Austrija) ir 2010 m. Vilniuje. Pirmasis pranešimas buvo skirtas bisinchroniniam požiūriui į rusų kalbos kirčiavimą¹⁷, o antrajame apžvelgti pagrindiniai akcentologijos tyrimų etapai¹⁸.

Baigdamas šį In Memoriam Pauliui Garde'ui, vienam žymiausių akcentologijos teoretikų, Ferdinando de Saussu-

---

¹⁶ *L'accent du verbe serbo-croate: essai d'analyse bisynchrone, Revue des études slaves* 53(3), 1981, 381–402 (= Paul Garde, *Le mot...* 417–436).

¹⁷ Žr. Paul Garde, Pour approche bisynchrone de l'accentuation russe, in Elena Stadnik-Holzer (Hrsg.), *Baltische und slavische Prosodie. International Workshop on Balto-Slavic Accentology IV (Scheibbs, 2.–4. Juli 2008)*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011, 69–80.

¹⁸ Žr. Paul Garde, Spécificités de l'accentologie, in Vytautas Rinkevičius (ed.), *Proceedings of the 6th International Workshop on Balto-Slavic Accentology* (= *Baltistica* 7 priedas), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, 87–102.

re'o idėjų tęsėjui, noriu pasidalyti vienu kitu įspūdžiu apie jį kaip žmogų. Akcentologijos metro vardą pirmą kartą išgirdau iš fonetikos ir fonologijos dėstytojo Alekso Girdenio lūpų. Išliko atmintyje jo pasakojimas apie Paulio Garde'o viešnagę sovietmečio Vilniuje, pokalbius, profesoriaus paprastumą, šnekumą, apie autografuotus *L'accent* ir *Histoire de l'accentuation slave* veikalus, kurių kopijas, išmargintas A. Girdenio pastabomis parašėse, iki šiol laikau lentynoje prie darbo stalo. Tiesiogiai susidurti su P. Garde'u teko triskart. Pirmas kartas buvo 2002 m. spalį Paryžiaus Sorbonos universitete per indoeuropeisto ir baltisto Danielio Petit'o habilitacijos darbo, skirto apofonijai, gynimą. Persimetėme vienu kitu žodžiu apie profesoriaus morfologinės akcentologijos koncepciją, morfemų akcentinių savybių terminus ir jų kaitą, santykį su slavų akcentologijos tyrėjo Vladimiro Dybo teorinėmis nuostatomis. Klausinėjo apie Aleksą Girdenį. Antrą kartą P. Garde'ą sutikau 2008 m. Šeibse (Austrija), kur vyko ketvirtoji tarptautinė baltų ir slavų akcentologijos konferencija (IWOBA IV). Pranešime akcentologijos autoritetas konferencijos dalyvius supažindino su bisinchrone analize, škart pritaikyta rusų kalbos kirčiavimui¹⁹. Paskutinis kartas, kai mačiau

---

¹⁹ P. Garde'as turėjo skaityti pranešimą (paaiškinti, kodėl akcentologija yra skirtinga) ir penktojoje IWOBA konferencijoje, į kurią negalėjo atvykti. Naudodamasis proga taisau apmaudžią korektūros klaidą, įsivėlusią informacijoje apie šią konferen-

P. Garde'ą gyvą, buvo 2010 m. vasara. Jis vėl atvyko į Vilnių, dalyvavo šeštojoje IWOBA konferencijoje. Sužavėjo jo skaidrios mintys, gebėjimas trumpai išdėstyti pagrindinius akcentologijos teorijos raidos etapus. Guvaus ir imlaus proto liko iki gyvenimo pabaigos, – an-

---

ciją, vykusią 2009, o ne 2008 metais (žr. *Baltistica* 44(2), 2009, 410).

trajam *L'accent* leidimui parašė kone ketvirtadalį naujo teksto, kūrybiškai dirbo su Sankt Peterburgo universiteto kolegomis, rengusiais jo pamatinio veikalo rusišką vertimą. Paulio Garde'o akcentologijos teorijai lemtas ilgas gyvenimas, o jam pačiam – nemarus atminimas.

Bonifacas STUNDŽIA

[bonifacas.stundzia@flf.vu.lt]